

MUOTOILUA

DESIGN FÖR
HELA FOLKET

KAIKEN KANSAN

DESIGN FOR
EVERY BODY

designmuseo

KAIKEN KANSAN MUOTOILUA
DESIGN FÖR HELA FOLKET
DESIGN FOR EVERY BODY
8.4.-2.10.2022

NÄYTTELYN KURAATTORIT:
KAISU SAVOLA JA ANNA VIHMA

WWW.DESIGNMUSEO.FI

KAIKEN KANSAN MUOTOILUA

Suomalaisella muotoilulla on vakiintunut maine tasa-arvon sanansaattajana. Lukuisissa ikonisissa muotoilutuotteissamme on nähty voimaa yhdenvertaisemman arjen rakentamiseen. Kaiken kansan muotoilua -näyttely tarkastelee tätä käsitystä. Mihin muotoilumme tasa-arvoinen maine perustuu? Mitä tasa-arvolla ylipäätään tarkoitetaan muotoilun kentällä?

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden tavoitteet saapuivat suomalaiseen muotoiluun kansainvälisen modernismin myötä 1900-luvun alkupuolella. Ajatuksena oli, että laadukkaiden mutta edullisten, teollisesti tuotettujen esineiden kautta voitaisiin parantaa kaikkien ihmisten arkea. Kaunis ja hyvä elämä ei olisi enää vain niitä varten, joilla sattui olemaan siihen varaa.

Näyttely nostaa esiin muotoilun ja yhdenvertaisuuden välisiä yhteyksiä viimeisen sadan vuoden ajalta. Se tarkastelee tasa-arvon ihannetta paitsi suomalaisen muotoilun tutuimmissa ikoneissa, myös tuntemattomammiksi jääneissä projekteissa. Muotoilun menneisyys ja nykyisyys kohtaavat samojen kysymysten äärellä: kuka saa suunnitella ja kenen ehdoilla? Kenelle suunnitellaan? Kenen työ on näkyvää, kenen ääni pääsee kuuluviin?

Ymmärrys tasa-arvosta muuttuu yhteiskunnan mukana. Edeltävien sukupolvien rakentama pohja ei riitä yhdenvertaisen tulevaisuuden takaamiseen, vaan tarvitaan oman toiminnan ja ymmärryksen jatkuvaa uudelleen arviointia kaikilta toimijoilta myös muotoilun kentällä. Tasa-arvo ei tule valmiiksi.

TASA-ARVON IKONIT

Suomalaisen muotoilun taustalla on vaikuttanut vahvasti kansainvälisen modernismin pyrkimys tuottaa laadukkaita ja kauniita, kaikkien saatavilla olevia käyttöesineitä. Tämän tavoitteen teki mahdolliseksi teollisen sarjatuotannon kehittyminen 1900-luvun alkupuolella. Tietyt muotoilun historiaamme kuuluvat esineet ovatkin saavuttaneet demokraattisen, tasa-arvoisen klassikkoesineen maineen. Niiden on katsottu olleen kaikkien ulottuvilla, parantamassa koko kansan elämänlaatua.

Esineiden tasa-arvoinen maine ei ole syntynyt tyhjästä. Sitä ovat olleet rakentamassa ja vahvistamassa vuosikymmenten varrella lukemattomat näyttelyt ja julkaisut, museokuraattorit, historioitsijat ja yritykset. Tässä huoneessa tarkastellaan, mihin klassikoiden maine pohjaa. Mitkä ovat olleet suunnittelijan alkuperäiset pyrkimykset, ja kuinka ne ovat lopulta toteutuneet?

Klassikkoasemansa myötä nämä esineet ovat määritelleet sitä, kuinka tasa-arvo muotoilun kentällä ymmärretään. Ne ovat vaikuttaneet laajalti muotoilukulttuuriimme. Laajalle levinneinä käyttöesineinä niillä on ollut myös valtaa määritellä meidän arkeamme, ja sitä kautta jatkaa ehkä osin vanhentunutta kuvaa tasa-arvosta. Klassikotkin ansaitsevat kriittisen katseen - miltä ne näyttävät nykyhetkestä käsin?

mainoskuva

kuva:
Marica Rosengård

Marimekko

1996

Designmuseo

Kaj Franckin suunnittelema Kilta-astiasarja on yksi suomalaisen muotoilun tunnetuimmista tuotteista. Jo 1940-luvulla Franck oli ilmaissut toiveensa ”räjäyttää astiastot”, viitaten vanhanaikaisiksi, rumiksi ja epäkäytännöllisiksi kokemiinsa koristeellisiin astiasarjoihin. Kilta-sarja oli pinottava ja helposti pestävä. Sen osat myytiin erikseen, jolloin laajan astiaston sijaan ostajan oli mahdollista hankkia yksittäisiä astioita oman tarpeensa mukaan. Kilta ei ollut välitön myyntimenestys. Suuri yleisö piti sitä liian pelkistettynä, ja yksinkertaisen muodon koettiin viestivän köyhyyttä. Mittavan mainoskampanjan ja Marttaliiton kanssa toteutetun markkinointikiertueen myötä astiasto kuitenkin löysi tiensä lukemattomiin koteihin.

Franckia on kutsuttu suomalaisen muotoilun omatunnoksi. Kansainvälisen modernismin tyyli-suunnan ihanteiden mukaisesti hän halusi tehdä arjesta toimivaa ja kaunista kaikille ihmisille yhteiskuntaluokasta ja varallisuudesta riippumatta. Modernismin kääntöpuolena on kuitenkin nähty eräänlainen maun tyrannia: suosiessaan äärimmilleen pelkistettyä, jopa ankaraa muotokieltä, se syrjäytti ihmisten yksilölliset tarpeet ja toiveet. 1970-luvulla Franck itsekin myönsi katuvansa jyrkkyyttään ja antavansa tukensa ihmisiä ilahduttavalle rihkamalle, kunhan sen tuotanto ei vahingoita ympäristöä.

Kaj Franckin mukaan käyttöesineiden tuli olla pelkistettyjä ja tarkoituksenmukaisia. Koristeisiin hän suhtautui ylenkatsovasti, mistä kertoo hänen lausahduksensa 'ainoa kulta, jonka hyväksyn lautasetle on savusilakan kulta, ja ainoa hyväksyttävä ruusu ruokapöydässä olkoon ruusu jouluporsaan suussa'. Todellisuudessa harva kuluttaja päätyi kattamaan pöytänsä pelkästään Kilta-astioilla, vaan niitä yhdistettiin vapaasti muihin kaapista löytyviin sarjoihin.

Vuonna 1946 sisustusarkkitehdit Annikki ja Ilmari Tapiovaara voittivat opiskelija-asuntola Domus Academican sisustussuunnittelua koskevan kilpailun. Helsinkiin rakennettava asuntola oli tarkoitettu erityisesti maalta kaupunkiin muuttaville opiskelijoille, joiden asuntotilanne oli vaikea. Hanketta määrittivät pula-ajan ihanteet: sisustuksen tuli olla taloudellinen, hygieeninen ja kodikas. Samat ihanteet ohjasivat sodanjälkeistä hyvinvointivaltion rakentamista, ja muotoilijoilla oli tärkeä rooli niiden toteuttamisessa.

Tapiovaarat suunnittelivat asuntolaan sisustuksen ohessa sarran kalusteita. Kalustukseen kuulunutta Domus-tuolia alettiin myydä myös kuluttajille, ja siitä tulikin menestystuote niin Suomessa kuin ulkomailla. Tuoli oli helposti purettavissa ja pakattavissa. Se koostui vain kahdesta vaneripalasta, täyspuisista osista sekä muutamista ruuveista, mutta oli silti kaunis ja mukava. Domus-tuolista muodostui klassikko, jonka suosio jatkuu edelleen. Alun perin opiskelijoiden kalusteeksi suunniteltu tuoli ei kuitenkaan nykyisellään ole kaikkien ulottuvilla: edullisimmillaan uuden Domuksen saa omakseen 700 eurolla. Tuolit valmistetaan edelleen Suomessa, mikä osittain selittää korkeaa hintaa. Silti voi olla hyvä pohtia, onko tuotteen alkuperäinen tasa-arvoisuuden ihanne säilynyt nykyhetkeen.

Annikki ja Ilmari Tapiovaara olivat kumppaneita niin elämässä kuin työssä. Heillä oli jaettu suunnittelutoimisto, jossa pariskunta käytti yhteistä piirustusleimaa 20 vuoden ajan. Monien luonnosten osalta onkin vaikea sanoa, kummalle kunnia työstä kuuluu. Ilmarista on kuitenkin tuotettu lukuisia kirjoja ja näyttelyitä, kun taas ymmärrys Annikista suunnittelijana puuttuu täysin suomalaisen muotoilun historiasta.

Annikki Tapiovaara on vain yksi esimerkki koulutetusta ja hyvin työllistyneestä naispuolisesta suunnittelijasta, jonka saavutukset sivuutettiin jo hänen elinaikanaan. Yhdeksi syyksi Annikin ja monien muiden naisten näkymättömyyden on ehdotettu luonteenpiirteitä, kuten vaatimattomuutta tai ujoutta. Tosiasiassa tila on jäänyt saamatta, koska naisten työtä ei ole nähty yhtä merkittävänä kuin miesten.

JAKKARA 60

Syntyessään Alvar Aallon jakkara 60 kiinnittyi ajankohtaisiin modernismin ihanteisiin: käytännöllisyyteen, edullisuuteen ja käyttäjän hyvinvointiin. Kotien sisustuksissa painotettiin hygieenisyyttä sekä kalustuksen joustavuutta asukkaan tarpeiden mukaan. Käynnissä oli muuttoliike maalta kaupunkiin, ja ahtaampiin kaupunkiasuntoihin kaivattiin tilaa säästäviä kalusteita. Aalto suunnitteli jakkaransa pinoutuvaksi – näin tuolit voitiin siirtää syrjään siivouksen tai voimistelutuokion ajaksi. Jakkara toteutettiin sarjatuotantoon soveltuvaksi, jolloin sen hinta pysyi edullisena. Sittemmin, materiaali- ja tuotantokustannusten noustessa ja jakkaran imagon muuttuessa, se on livennyt monen kuluttajan ulottumattomiin.

Jakkaran teknisestä toteutuksesta vastasi puuseppämestari Otto Korhosen johtama Huonekalu- ja Rakennustyötehdas Turussa. Korhonen oli ollut kiinnostunut puun taivuttamisen tekniikasta jo ennen yhteistyötä Aallon kanssa. Yhteisten taivutuskokeilujen kautta syntyivät vuonna 1932 muun muassa Paimion parantolassa käytetyt laminoidun puun ja vanerin taivuttamiseen perustuvat huonekalut. Seuraavana vuonna oli vuorossa uusi innovaatio, massiivipuun taivuttaminen. Korhosen tehdas onnistuikin kehittämään menetelmän, jolla jopa kova koivupuu saatiin taivutettua kaarevaksi. Tämän menetelmän avulla tuotettu huonekalun jalka tunnetaan muotonsa mukaan niin sanottuna L-jalkana.

TASARAITA

Suomen ensimmäinen unisex-vaatemallisto oli Annika Rimalan Marimekolle vuonna 1968 suunnittelema Tasaraita. Malliston innoittajana toimi yhdysvaltalainen nuorisomuoti, joka oli nostanut kaivostyöläisten farmarihousut ja t-paidat arkivaatetukseen. Rimala halusi suunnitella trikoopaidan, joka sopisi kaikille iästä, sukupuolesta ja koosta riippumatta. Joustava trikookangas vapautti vartalon ja oli helppohoitoinen sekä suhteellisen edullinen. Tasaraita-paitoja, -housuja, -mekkoja ja -alusvaatteita nähtiin mainoskuvissa kaikenikäisten ja kaiken muotoisten mallien päällä.

Vuosien saatossa Tasaraita on hyväksytty tasa-arvon ja suvaitsevaisuuden symbolina. Kun kaikki näyttävät samalta, kaikki ovat samanarvoisia. 1960-luvulla tämä oli mullistava ajatus: vielä edeltävällä vuosikymmenellä monet naisvartalot kahlittiin korsetteihin, eikä miestä voinut nähdä mekossa. 2000-luvulla muotoilun ja tasa-arvon välinen suhde on kuitenkin monimutkaistunut. Ihanteena ei enää ole yhdenmukainen, tasapäistävä unisex-pukeutuminen, vaan yksilöllinen vaatetus, joka mahdollistaa moninaisten ja muuttuvien identiteettien ilmaisun.

Myös vaatteiden tuotantoon liittyvät tasa-arvokysymykset ovat monimutkaistuneet 1960-luvun jälkeen. Valtaosa suomalaisen muotoilun valmistuksesta on siirtynyt ulkomaille, halvemman tuotannon alueille, jolloin työolojen oikeudenmukaisuuden valvominen on vaikeaa. Vaikka valmistusolosuhteet olisivatkin kunnossa, monien materiaalien tuotantoon ja käsittelyyn liittyy paljon epäselvyyksiä globaalissa tuotantoketjussa.

YHTEINEN JULKINEN TILA

Kari
tuoli

koivu

Martela

kuva:
Paavo Lehtonen

Kari Asikainen

1969

Designmuseo

Pohjoismaisen hyvinvointivaltion käsitteellä on viitattu yhteiskuntaan, joka valtion aktiivisella toiminnalla pyrkii tarjoamaan yhdenvertaiset mahdollisuudet kaikille kansalaisilleen.

Tavoite rakentaa ja ylläpitää hyvinvointivaltiota ulottuu myös suunnittelijoiden työhön. Vaikka monet suomalaisen muotoilun klassikot tuotteet asettuvat yksityiseen kodin piiriin, on muotoilun kentällä paljon projekteja, joissa etsitään ratkaisuja juuri hyvinvointivaltion julkisten tilojen ja palveluiden tarpeisiin. Tällaisia suunnittelukohteita ovat esimerkiksi kaupunkitilat ja niiden kalusteet, julkinen liikenne, terveysasemat ja koulut sekä erilaiset apuvälineet.

Perinteisesti muotoilun onnistumista on arvioitu kauneuden ja toimivuuden kautta. Sitä, mikä on kaunista ja toimivaa, on päässyt määrittelemään vain hyvin rajattu joukko ihmisiä. Julkisen tilan suunnittelun kohdalla tämä lähestymistapa ei riitä. Tilojen tulee toimia kaikille käyttäjilleen, henkilökohtaisista ominaisuuksista riippumatta. Yksi keskeisimpiä kysymyksiä julkisen tilan suunnittelussa onkin se, keiden näkökulmat ja kokemukset prosessissa huomioidaan.

DIALOGOS 2000A / ANTTI JALAVA, TOIVO SAVOLAINEN, CREADESIGN

Dialogos 2000A oli yksi maailman ensimmäisistä kuulonäkövammaisille suunnitelluista kommunikointilaitteista. Kannettava laite koostui kahdesta toisiinsa kytketystä näppäimistöstä, joiden tietokonejärjestelmä toimi joko akuilla tai verkkovirralla. Laite voitiin myös liittää akustisella modeemilla puhelinverkkoon tiedonsiirtoa varten.

Dialogos oli merkittävä ja urauurtava keksintö, mutta ei kuitenkaan täydellisesti toimiva tuote. Kokemuksen puute vastaavien laitteiden suunnittelusta johti ongelmiin, joihin ei löydetty ratkaisua 1980-luvun teknologiasta. Laite esimerkiksi edellytti täysin poikkeuksellista tapaa lukea pistekirjoitusta: sitä tuli lukea kuudella sormella yhden sijaan, mikä vaati käyttäjältä paljon harjoittelua.

Laitetta valmistettiin muutamia kappaleita tilaustyönä suoraan käyttäjille, ja yritys markkinoida sitä ulkomaille oli kova. Esteeksi kuitenkin muodostuivat tekniset vaikeudet, hankala käytettävyys sekä yritysten haluttomuus sijoittaa rahaa laitteen kehitykseen. Hanke kuopattiin. Jo muutaman vuoden kuluttua teknologia oli kuitenkin edennyt siihen pisteeseen, että markkinoille tuotiin kuulonäkövammaisille tarkoitettuja, matkapuhelimiin kytkettäviä muistiinpanolaitteita.

KARI / KARI ASIKAINEN

1900-luvun jälkimmäisellä puoliskolla muotoilijat osallistuivat ahkerasti suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan rakentamiseen. Olennaisena osana työtä oli uudentyöppisten julkisten tilojen kalustaminen sekä toimiviksi että esteettisiksi. Tästä ehkä menestynein ja laajimmalle levinnyt esimerkki on Kari Asikaisen suunnittelema Kari-tuoli, joka on ollut tuotannossa vuodesta 1969 nykypäivään saakka. Kari-tuolin onkin arvioitu olevan Suomen yleisin huonekalu. Lukemattomat kirjastot, terveysasemat, virastot ja muut julkiset tilat on varustettu tällä käytännöllisellä istuimella.

Julkinen tila asettaa korkeat vaatimukset tuolille, kun saman istuimen täytyy sopia jokaiselle keholle. Suunnittelijansa mukaan Kari-tuolin suosion salaisuus piilee sen esteettisessä yksinkertaisuudessa ja ajattomuudessa, mutta myös edullisessa hinnassa, pinoutuvuudessa ja rakenteen lujudessa. Näistä ominaisuuksistaan huolimatta sitä ei kuitenkaan yleensä nähdä juhlittujen muotoiluklassikoiden listoilla. Kari-tuoli viekin ajatukset erääseen hyvän muotoilun määritelmään: onnistuneesti suunniteltu tuote toimii niin hyvin, ettei siihen kiinnitä huomiota.

SURAKU / ULLA-KIRSTI JUNTILA, JARI MÄKYNEN & TYÖRYHMÄ

Esteettömyydellä tarkoitetaan fyysisen ympäristön luomista kaikille käyttäjäryhmille sopivaksi toimintakyvystä ja kehon yksilöllisistä ominaisuuksista riippumatta. SuRaKu-ohjekortit ovat osa Helsingin kaupungin laajempaa esteettömyyssuunnittelua. Niillä ohjeistetaan suunnittelijoita ja rakentajia tekemään katu- ja viheralueista, suojateista sekä levähdyspaikoista erilaisille käyttäjille soveltuvia ja turvallisia. Kortit sisältävät ohjeelliset mitoitus- ja sijoitukset muun muassa suojateiden reunuskiveyksille, käsijoh-teille ja portaille.

Muotoilu on avainasemassa, kun kaupunkeja ja niiden julkisia tiloja suunnitellaan tasa-arvoisiksi ja yhdenvertaisiksi. Teollinen muotoilija Ulla-Kirsti Juntila on kaupunkisuunnittelun edelläkävijä, jonka ura alkoi jo 1970-luvulla, kun hän lopputyönään Taideteollisessa korkeakoulussa tutki kadunkalusteita ja niiden merkitystä. Juntilan työ on helsinkiläisten nähtävillä ja ulottuvilla kaduilla ja toreilla, vaikka siihen ei ehkä juurikaan tule kiinnittä-neeksi huomiota. Tarpeen vaatiessa penkit, kaiteet, laatoitukset ja liikennevalopylväät ovat helposti havaittavissa osana ympäris-tökokonaisuutta.

TILOJA JA KALUSTEITA LAPSILLE / AINO MARSIO-AALTO & MAIJA HEIKINHEIMO

Artekissa työskennellessään arkkitehti Aino Marsio-Aalto ja sisustusarkkitehti Maija Heikinheimo suunnittelivat lukuisia lapsille tarkoitettuja tiloja. Monet näistä toteutuivat A. Ahlströmin selluloosa- ja paperitehtaiden yhteyteen, muun muassa Suni-laan, Varkauteen, Noormarkkuun ja Kauttualle. Tilausten taustalla vaikutti paitsi tarve saada perheenäidit tehtaiden työvoimaksi, myös tehtaanjohtaja Harry Gullichsenin tavoite parantaa työläis-ten elinolosuhteita. Tehdas-yhdyskuntaan perustettiin lastentaloja, päiväkoteja ja neuvoloita. Marsio-Aalto ja Heikinheimo suunnit-telivat näihin moderneihin laitoksiin täysin uudentyyppisiä kalus-teita ja tiloja, jotka huomioivat lasten tarpeet ja mittasuhteet.

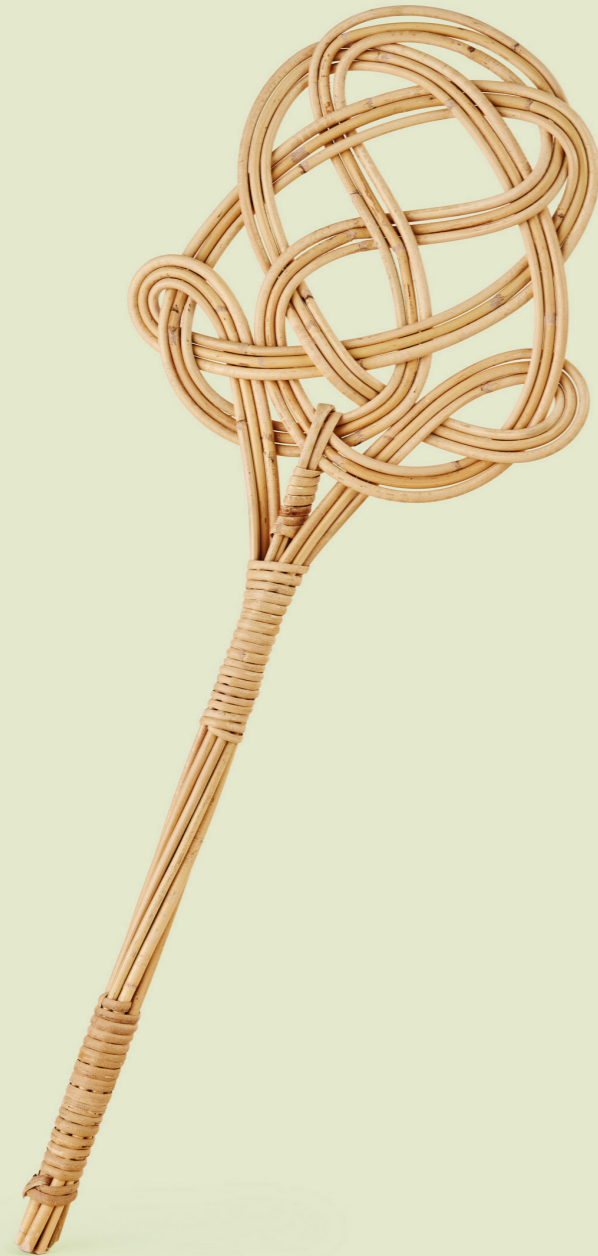
Artekissa suunnittelijat työskentelivät pääosin anonyymisti: piirustuksiin ei ollut yleensä tapana merkitä yksittäisen suunnit-telijan nimeä, vaan ne kirjattiin yrityksen nimiin. Tämän periaat-teen johdosta monet töistä on mielletty Alvar Aallon käsialaksi. Nykytutkimuksen kautta on kuitenkin pystytty arvioimaan myös Artekin muiden suunnittelijoiden roolia. Marsio-Aallost ja Hei-kinheimosta tiedetään, että heillä oli tapana tehdä hyvin tiivistä yhteistyötä. Kaksikko työskenteli saman pöydän ääressä siten, että Marsio-Aalto saattoi aloittaa esineen tai tilan luonnostelun, ja Heikinheimo jatkaa piirtämällä yhteiset suunnitelmat puhtaiksi.

RAUTATIENTORIN METROASEMAN SEINÄLAATAT/ SEENAT

Kun Helsingin metroverkoston ensimmäiset kuusi asemaa valmistuivat vuonna 1982, maanalainen matkustaminen oli kaupunkilaisille uutta. Asemien suunnittelusta vastanneet sisustusarkkitehdit Simo Heikkilä ja Yrjö Kukkapuro halusivat pehmentää Rautatientorin metroaseman käyttökokemusta sijoittamalla tiloihin ruostumattoman teräksen vastapainoksi lempeämpiä luonnonmateriaaleja, kuten keramiikkaa. Seinäpinnat kattavan keramiikkalaattakokonaisuuden toteuttajaksi kartoitettiin yrityksiä, joiden olisi mahdollista ottaa vastaan mittava 350 neliömetrin tilaus, mutta joilla olisi myös taiteellista ammattitaitoa kokonaisuuden suunnitteluun. Tekijäksi valikoitui Seenat Oy, Terhi Juurisen ja Riitta Pensasen keramiikkapaja Nurmijärven Palojoella.

Vaikka laattojen toteuttajan valinnassa painotettiin taiteellista näkemyksellisyyttä, metrotoimiston näkökulmasta tilattu kokonaisuus ei näyttäytynyt taidehankkeena. Käsityönä toteutettuihin keramiikkalaattoihin suhtauduttiin pintamateriaalina muiden joukossa, ja pieneen pajaan sovellettiin samaa sopimuskäytäntöä kuin alan suurimpiin yrittäjiin. Sopimusneuvottelut olivat pitkät ja monimutkaiset, ja massiivinen tilaustyö toteutettiin lopulta hyvin kireällä aikataululla.

Seenojen laattakokonaisuuden epämääräinen asema taideteoksen ja pintamateriaalin välissä heijastuu yhä sen nykytilaan. Kokonaisuus ei ole saanut julkisen taideteoksen statusta, ja huoltamattomana se on päätynyt heikkoon kuntoon.

mattopiiska

rottinki

Annansilmät-Aitta

photo:
Paavo Lehtonen

Työnteko on yksi eniten ihmiselämää määrittävistä tekijöistä. Työhön käytetään suuri osa valveillaoloajasta, ja siitä saatu korvaus ohjaa mahdollisuuksiamme ja valintojamme. Työ voi tuoda merkityksellisyydentunnetta ja tarjota onnistumisen ja saavutuksen kokemuksia. Työnteon kautta on myös mahdollista kokea olevansa itsenäinen toimija, ja toisaalta osa laajempaa yhteisöä, perinteitä ja yhteiskuntaa.

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus ilmenevät työn kentällä muun muassa mahdollisuutena päästä tekemään itselleen mieluisaa työtä turvallisissa olosuhteissa. Tämän tavoitteen toteutuminen ei kuitenkaan ole itsestään selvää. Yksilöiden työmahdollisuuksia määritellään usein ulkopuolelta, perustuen esimerkiksi sukupuoleen tai toimintakykyyn. Myöskään työstä saatu korvaus ja tunnustus eivät aina jakaudu oikeudenmukaisesti.

Muotoilu voi olla mukana edistämässä työelämän tasa-arvoa. Muotoilutuotteiden valmistaminen voi tarjota työmahdollisuuksia niille, jolle työllistyminen saattaa muuten olla vaikeaa. Muotoilun avulla voidaan myös löytää työolosuhteita parantavia ratkaisuja, jotka tekevät työnteosta turvallisempaa ja kevyempää.

ASTIANKUIVAUSKAAPPI / MAIJU GEBHARD

Astiankuivauskaappi on ollut erottamaton osa suomalaisia keittiöitä 1940-luvulta lähtien. Aikanaan täysin uudentyypin kaapin kehitti kotitalousopettaja Maiju Gebhard, joka pitkän uransa aikana keskittyi erityisesti naisten työolojen tutkimiseen ja parantamiseen. Gebhard toimi vuodesta 1943 lähtien johtajana Työtehoseuran kotitalousosastolla, jossa etsittiin erilaisia ratkaisuja naisten raskaimpien ja eniten aikaa vievien töiden keventämiseen. Tuloksena syntyi esimerkiksi apuvälineitä veden ja puiden kantamista varten sekä kuuluisa kuivauskaappi.

Astiankuivauskaapin ensisijaisena tavoitteena oli vähentää kotitöihin kuluva aikaa. Gebhardin Työtehoseurassa tekemät laskelmat paljastivat, että astiankuivauskaappi säästää 50 prosenttia tiskauksen vaatimasta työstä, kun jokaista astiaa ei tarvitse kuivata käsin. Oletuksena oli kuitenkin, että työn tekee nainen. Nykyhetken näkökulmasta tämä asetelma on epätasa-arvoinen. Gebhardin suureksi saavutukseksi voidaan silti lukea se, että kotityöt alettiin huomioida oikeana työnä, jonka olosuhteita tulee kehittää.

HARAMBEE GLASS BLOWERS / MIKKO MERIKALLIO & ORNAMO

Harambee Glass Blowers oli suomalaisen lasitaiteilija Mikko Merikallion perustama lasinpuhaltamo Kenian Lelmokwossa. Vuonna 1973 aloitetun projektin tarkoituksena oli kehittää kenialaista lasituotantoa ja työllistää paikallista väestöä. Harambeen tuotannossa käytetty lasi oli läheisen pullottamon jätelasia, ja turisteille myytyjen esineiden voitot käytettiin Lelmokwon koulun ylläpitämiseen. Hanketta rahoitti muotoilujärjestö Ornamo, joka puolestaan oli saanut tukea Suomen ulkoministeriön kehitysyhteistyölle varatusta rahastosta.

Harambee-lasinpuhaltamo on esimerkki laajemmasta ilmiöstä 1970-luvulla, kun monet länsimaiset muotoilijat kiinnostuivat kehitysyhteistyöstä. Heidän mielestään muotoilu oli liian kauan keskittynyt valmistamaan ylellisiä esineitä varakkaille ja laiminlyönyt ihmiskunnan todelliset tarpeet. Kehitysprojektien todellista vaikutusta on kuitenkin vaikea arvioida. Hyvistä aikeista huolimatta muotoilijat olivat aina osana monimutkaista poliittista ja taloudellista peliä, jossa paikallisväestön toiveet ja tarpeet jätettiin sivuun. Harambee ennätti toimia vain muutaman vuoden, ennen kuin alun perinkin niukka projektirahoitus lopetettiin.

SÁMI DUODJI -TAVARAMERKKI

Duodji on pohjoissaamenkielinen sana saamelaisten tekemille käsityöille. Perinteisesti duodjilla on tarkoitettu käyttöesineitä, jotka on valmistettu päivittäisiä tarpeita ja luonnossa selviytymistä varten. Käsityö voi olla tärkeä osa saamelaista identiteettiä ja ilmaista tekijänsä henkilökohtaista historiaa ja maailmankuvaa. Nykyään saamelaiskäsityöläiset eivät tee käsityötä vain itselleen, vaan esineitä voi ostaa kuka tahansa. Sámi Duodji -tavaramerkin tarkoitus onkin kertoa kuluttajalle, että kyseessä on aito saamelainen tuote materiaalia, tekotapaa ja tekijää myöten.

Tavaramerkin myöntää Sámi Duodji -yhdistys, joka on vuosikymmenten ajan pyrkinyt turvaamaan saamelaisen käsityökulttuurin säilymistä ja kehittymistä. Käsityö on tärkeä elinkeino monelle saamelaiselle, mutta sitä uhkaavat esimerkiksi saamelaiskulttuurin kaupallinen hyväksikäyttö, saamelaisten oikeuksien polkeminen ja valtaväestön yleinen tietämättömyys saamelaisuudesta. Sámi Duodji -tavaramerkillä ja -yhdistyksellä on siis korvaamaton rooli elinkeinon, taitojen ja perinteiden turvaamisessa, mutta myös laajemman kulttuurisen ymmärryksen lisäämisessä.

Tämänkaltaisia puisia kuppeja myydään lukemattomissa turistiliikkeissä. Ne imitoivat kuksaa, joka on saamelaisten perinteinen astia. Aito kuksa valmistetaan käsin koivun pahkasta, jota tekijä työstää sen syiden mukaisesti. Jokainen kuksa on yksilöllinen käsityö, jossa näkyy tekijän kädenjälki ja kokemuksen kerryttämä materiaalituntemus.

Turisteille suunnatut puukupit puolestaan ovat massatuotettuja kopioita, joiden valmistusolosuhteet ja materiaalin alkuperä ovat tuntemattomia. Ne käyttävät hyväkseen saamelaisten perinteitä ja kulttuuria sekä pienentävät saamelaiskäsityöläisten mahdollisuuksia elannon ansaitsemiseen. Aidon kuksan tunnistaa Sámi Duodji -merkistä.

HEKTOR-HAALARI / P&M DESIGN

1970-luvun alussa sisustusarkkitehti Pi Sarpaneva ja tekstiilisuunnittelija Maj Kuhlefelt perustivat P&M Design -yrityksen, joka erikoistui työvaatteiden suunnitteluun. Tähän aikaan työvaatetusta ei vielä nähty muotoilun kannalta kiinnostavana alueena, ja omien sanojensa mukaan Sarpaneva halusikin 'puuttua vain asioihin, jotka on tehty erittäin huonosti tai joita ei ole tehty lainkaan.' Uransa aikana Sarpaneva ja Kuhlefelt vaatettivat muun muassa VR:n työntekijöitä sekä lukemattomia siivoojia, tehdastyöläisiä sekä maanviljelijöitä.

P&M Design oli osa laajempaa ilmiötä, jossa suomalaiset muotoilijat kiinnostuivat työläisten olosuhteista. Vielä 1970-luvun alussa Suomessa kuoli vuosittain satoja ihmisiä työtapaturmissa ilman kunnon suojavälineitä tai turvallista työympäristöä. Muotoilijat huomasivat tämän epäkohdan, ja alkoivat osallistua työympäristöjen kehittämiseen toiveenaan parantaa niiden ergonomiaa, viihtyisyyttä ja turvallisuutta. Muotoilun kohteena ei enää ollutkaan pelkästään kotiympäristö kalusteineen ja astioineen, vaan yhtä lailla vaikkapa turvakypärät, laiteohjaamot ja traktorinistuimet.

Maj Kuhlefeltin ja Pi Sarpanevan Hektor-haalarin lailla Nokian työsaappaat kuuluvat Designmuseon kokoelmaan. Niiden on siis katsottu olevan tärkeä osa suomalaisen muotoilun historiaa. Saappaiden osalta ei kuitenkaan ole tallennut tietoa suunnittelijasta, vaan ne on kirjattu museon tietokantaan ainoastaan yrityksen nimellä. Muotoilun kentällä tapahtuukin paljon suunnittelutyötä, jossa suunnittelija jää anonyymiksi. Kunnia esineistä siirtyy niiden tuotannosta vastanneelle yritykselle. Usein esinetietoja pystytään kuitenkin täydentämään jälkikäteen, kun uutta tietoa kertyy esimerkiksi tutkimuksen kautta.

ANNANSILMÄT-AITTA

Vuonna 1919 perustettu Annansilmät-Aitta on Helsingin Itäkeskuksessa toimiva yritys, joka myy näkövammaisten käsityöläisten valmistamia tuotteita. Yrityksen tärkeimmät tuoteryhmät ovat käsityönä toteutetut harjat, punotut korit sekä rottinkikalusteet, joiden ainoa valmistaja se nykyisin on Euroopassa. Tuotteiden mallit perustuvat perinteisiin käsityöesineisiin, ja ovat säilyneet monelta osin samoina yrityksen toiminnan alusta asti.

Annansilmät-Aitan omistaa Helsingin ja Uudenmaan Näkövammaiset ry (HUN). Yhdistys ajaa näkövammaisten etuja, järjestää tukipalveluita ja virkistystoimintaa sekä tukee näkövammaisten työllistymistä. HUN tarjoaa jäsenilleen myös käsityöyrittäjävalmennusta.

Annansilmät-Aitan toiminnan ensisijainen tavoite ei ole tuottaa liikevoittoa, vaan tarjota työmahdollisuuksia niille, joiden työllistyminen saattaa muutoin olla vaikeaa. Yrityksen tuotteet havainnollistavat millaisia arvoja käsityönä valmistettuihin esineisiin voidaan liittää. Niiden merkitys ei määrity pelkästään kuluttajan näkökulmasta, vaan se voi myös perustua käsityön tarjoamaan mahdollisuuteen tehdä työtä.

MONIA ÄÄNIÄ

Suomalainen yhteiskunta muodostuu lukuisista rinnakkaisista yhteisöistä ja kulttuureista. Kaikki niistä eivät kuitenkaan saa samaa tilaa julkisessa keskustelussa tai päivittäisessä kuvastossa. Näkyvyydellä on merkitystä niin yhteisten resurssien jakautumisen kuin yhteiskunnallisen vaikuttamisen mahdollisuuksien kannalta. Se tuo mukanaan paitsi huomiota ja tunnustusta, myös tunteen osallisuudesta ja joukkoon kuulumisesta.

Sama pois rajaava asetelma koskee myös menneisyyttä ja sen tallentumista: esimerkiksi muotoilun historiasta tunnemme vain tietyn määrän tarinoita, valikoiduista näkökulmista kerrottuna. Museoilla ja muilla muistiorganisaatiolla on merkittävä rooli siinä, mitkä tarinat siirtyvät seuraaville sukupolville ja ketkä pääsevät mukaan kulttuurimme historiaan. Kenen ääni jää kuuluviin? Minkälaisia tarinoita jää kertomatta?

lautanen

kivitavara

Arabia

photo:
Paavo Lehtonen

Esteri Tomula
(koriste)

Designmuseo

AFRICAN FASHION WEEK HELSINKI

Vuonna 2018 perustettu African Fashion Week Helsinki (AFWH) on ennen kaikkea tapahtuma, mutta myös yhteisö ja yhdistys, joka pyrkii tekemään afrikkalaisia kulttuureita tunnetuksi Suomessa. Yhdistyksen toiminta keskittyy tukemaan ja tuomaan esille afrikkalaistaustaisia muodin ammattilaisia sekä heidän luovuuttaan. AFWH:n järjestämä vuosittainen muotinäytös on ollut yleisömenestys, joka kerää suuren katsojamäärän Glorian ja Tiivistämön kaltaisissa tapahtumapaikoissa.

AFWH:n perustajan Samia Mohamudin mukaan afrikkalais-taustaisilta muotialan ammattilaisilta puuttuu tila oman työn, kulttuurien ja taitojen esittelemiselle. Perinteisesti suomalaisen muotoilun kenttä on suosinut kapeaa käsitystä suomalaisuudesta aina muotoilijoista esineiden estetiikkaan ja värimaailmaan asti. Asetelma on kuitenkin muuttumassa, kun ymmärrys suomalaisuudesta laajenee. Miten muutokselle voisi luoda enemmän tilaa ja mahdollisuuksia? Miten muotoilukenttä voisi olla mukana edistämässä eri kulttuurien välistä kanssakäyntiä?

ARCTIC INDIGENOUS DESIGN ARCHIVE / RUOTSIN TUNTURI- JA SAAMELAISMUSEO ÁJTTE, SUOMEN KANSALLISARKISTON SAAMELAISARKISTOT JA SÁMI ALLASKUVLA, SAAMELAINEN KORKEAKOULU

Arctic Indigenous Design Archive (AIDA) hanke kerää ja tallentaa *duojárien*, saamelaiskäsityöläisten, -taiteilijoiden ja -muotoilijoiden töitä. Hankkeen tarkoituksena on varmistaa, että duodji, saamelaislinkeinoihin, -perinteisiin ja -identiteettiin kytkeytyvät taidot tallennetaan ja niiden jatkuvuus taataan. Hankkeessa pyritään löytämään uusia tapoja tallentaa *duojárien* työtä ja uudistamaan arkistoinnin käytäntöjä alkuperäiskansojen elämäntapaan ja -katsomukseen sopiviksi.

Duodji-taidot ovat siirtyneet suullisena perinteensä sukupolvien ajan. Niitä ei ole otettu osaksi arkistoja, jotka perustuvat rajallisiin länsimaisiin ajatuksiin siitä, mikä on säilyttämisen arvoista. AIDA kerää erityyppisiä *duojárien* luovista prosesseista kertovia materiaaleja: kokeiluja, luonnoksia, epäonnistuneita ideoita, elämäkertamateriaaleja, valokuvia, lehtileikkeitä. Näin *duodji*-ajatelusta ja -käytännöistä tallennetaan monipuolisempi ja aidompi kuva.

Saamelaisten *duojárien* töitä kerätessä, tutkiessa, tulkitessa ja esitellessä AIDA tekee tiivistä yhteistyötä heidän kanssaan. Tässä näytteillä on pieni valikoima arkistomateriaalia inarinsaamelaisen suunnittelijan ja yrittäjän Inka Maarika Kangasniemen (s. 1978), pohjoissaamelaisen mestariduojarin ja duodjikoulutuksen pioneerin Mihku-Ilmárin, Ilmari Laitin (s. 1943) sekä Saamelaiskorkeakoulusta maisterin tutkinnon duodjissa suorittaneen duojarin Katarina Spikin (s. 1971) työskentelystä.

Suunnittelun ja viestinnän yleiset perusteet -kurssi (SVYP) oli 1970-luvulla pakollinen osa opintoja Taideteollisessa korkeakoulussa. Opinto-ohjelman mukaan kurssin tärkeimpänä tavoitteena oli herättää opiskelijoissa ”kriittinen yhteiskunnallinen näkemys”. Osana kurssia järjestettiin vierailuja esimerkiksi tehdastyöläisten koteihin tai kodittomien asuntolan arkeen. Vierailujen avulla haluttiin saada opiskelijat pohtimaan sitä, minkälaista muotoilua yhteiskunta todellisuudessa tarvitsi.

Kurssin sisältö vaihteli vuosittain, mutta yhtenä toistuvana tehtävänä oli jalkautua ryhmissä Helsingin vähempiosaisiin kaupunginosiin haastattelemaan asukkaita ja vierailemaan heidän kodeissaan. Tarkoituksena oli selvittää, mitä ihminen tarvitsee elääkseen hyvää elämää. Tehtävänannon pohjalta tehdyt raportit teksteineen ja kuvineen ovat koskettava aikamatka vuosikymmenten takaiseen helsinkiläiseen arkielämään. Raportit myös kuvaavat elämää, joka usein jää tallennustyön ulkopuolelle. SVYP-kurssi jäi tässä muodossaan pois opetusohjelmasta 1980-luvun alkupuolella. Millaista elämää nykymuotoilijoiden tulisi opiskella työnsä tueksi?

KORISTESUUNNITTELIJAT ARABIAN TEHTAALLA

1900-luvulle siirryttäessä koristemaalaukseen oli sekä Suomessa että kansainvälisesti miesvaltainen ala. Käsitteet alkoivat kuitenkin muuttua – olihan posliininmaalausta jo perinteisesti pidetty naisille hyväksyttävänä ajanvietteenä. Kansainvälinen modernismin tyyliä näki koristeiden nimenomaan naisten alueena. Kukka-aiheiden katsottiin edellyttävän naisellista makua, ja koristemaalauksen vaatiman pikkutarkkuuden ajateltiin istuvan paremmin naisen temperamentille.

Arabian tehtaalle 1943 perustettu käsinkoristamo, sittemmin taideteollisuusosasto, tarjosikin monelle naiselle tärkeitä työllistymismahdollisuuksia niin koristesuunnittelijoina kuin -maalareina. Olga Osolin johtaman osaston kasvatteja olivat monet Arabian tulevien vuosikymmenten menestyneimmistä taitelijoista, näiden joukossa muun muassa Ulla Procopé, Esteri Tomula ja Raija Uosikkinen. Lähes kaikki osaston työntekijät olivat naisia.

Osastolla vallitsivat kurinalaiset työolot ja palkkataso oli alhainen. Arabian tehtaalla pöytäkirjoista on luettavissa, kuinka työllistettyjä juuri koristesuunnittelijat ja -maalarit olivat. Vaikka koristeella oli suuri merkitys tuotteen myynnin edistämiseksi, niiden suunnittelijat pääsivät harvoin valokeilaan esinemuotoilijoiden rinnalle.

Raija Uosikkinen, yksi Arabian tuotteliaimmista koristesuunnittelijoista, on haastattelussa kertonut, kuinka lehdistön saapessa yrityksen tehtaalle koristesuunnittelijoita pyydettiin siirtymään toiseen huoneeseen. Ainoastaan miespuolisten esinesuunnittelijoiden sopi jäädä parrasvaloihin.

Koristesuunnittelijoitakin huonommassa asemassa olivat tehtaalla koristemaalarit, jotka tekivät pitkiä ja raskaita työpäiviä haastavissa olosuhteissa. Koristemaalareiden nimet eivät ole muotoilun historiassa esiintyneet, vaikka heidän yksilölliset kädenjälkensä koristavat lukemattomien suomalaiskotien esineitä, kuten näitä Ara-sarjaan kuuluvia astioita.

Graafisen muotoilun kentällä on viime vuosina alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota representaation merkitykseen. Ketkä tulevat edustetuiksi median, mainonnan ja muun visuaalisen kulttuurin kuvastossa? Millaisia rooleja ja toimijuuksia he saavat? Nykykulttuurissa olemme jatkuvasti kuvien ympäröiminä. Kuvilla on siis suuri merkitys normien ja stereotyyppien vahvistajina tai purkajina. Sillä, että mahdollisimman moni voi nähdä populaarikuvastossa itsensä kaltaisia ihmisiä tekemässä tavallisia asioita, on suuri merkitys osallisuuden ja hyväksytyksi tulemisen kokemukselle.

Kuvittajan työssä toteutettavan kuvan tehtävänanto tulee tilaajalta. Kuvituskuvaan tilannut taho määrittelee kuvalle joitakin reunaehtoja, kuten aiheen, viestin tai muita merkityksiä, joita kuvan kautta halutaan välittää. Paljon jää kuitenkin myös kuvittajan itsensä päätettäväksi, esimerkiksi sen osalta, millaisia henkilö- ja hahmoja kuvituskuviin esitetään. Kuvittaja Sanni Wessman alkoi kiinnittää huomiota siihen, että hänen omien kuvituskuvien hahmot olivat aina hoikkia. Ne toistivat tiettyä kauneusihannetta, johon harva sopii. Wessman alkoi tietoisesti lisätä kuviinsa monen muotoisia henkilöitä ja erilaisia vartaloita.

IDENTITEETTI

Identiteetillä tarkoitetaan ihmisen näkemystä omasta itsestään. Kuka minä olen suhteessa toisiin ihmisiin ja ympäröivään maailmaan? Muotoilu tarjoaa välineitä sekä oman identiteetin rakentamiseen että sen ilmaisuun. Vaatteet, korut ja muut henkilökohtaiset esineet kertovat paitsi yksilön mausta, myös tämän historiasta ja ajatuksista sekä yhteisöstä, johon hän kuuluu.

Toisinaan esineet, tai niiden puute, voivat myös toimia esteenä itseilmaisulle. Muotoilun maailmassa ei ole itsestään selvää, että kaikenlaiset ihmiset ja identiteetit huomioidaan tasa-arvoisesti. Usein suunnittelun kohteena on kuvitelma ihanne- tai keskivertoihmisestä, jota oikeassa elämässä ei ole olemassakaan. Kun pyritään suunnittelemaan kaikille toimivaa, monen yksilölliset tarpeet jäävät huomiotta. Ihmisyyden kirjo pääsee esiin, kun yksilöt otetaan mukaan muotoiluprosessiin.

MUOTOILULUOTAIN / TUULI MATTELMÄKI, KATJA SOINI & TYÖRYHMÄ

Muotoilijat tekevät työssään päätöksiä, jotka perustuvat usein heidän omiin oletuksiinsa siitä, mitä ihmiset tarvitsevat tai haluavat. Muotoiluluotaimet ovat työkaluja, joiden avulla suunniteltavan tuotteen tai palvelun käyttäjät voivat saada äänensä kuuluviin muotoiluprosessissa. Luotaimet kehitettiin 1990-luvun lopulla lontoolaisessa muotoilukoulussa, inspiraation lähteenä ranskalainen avantgarde-ryhmittymä Situationist international.

Teollinen muotoilija, professori Tuuli Mattelmäki on tehnyt ura-uurtavaa tutkimustyötä muotoiluluotaimien parissa. 2000-luvun alussa toteutetussa Väinö-projektissa Mattelmäen tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella, miten luotaimien avulla voisi saada ymmärrystä ikäihmisten arjesta, ja siten suunnitella heille parempia ympäristöjä, apuvälineitä ja palveluita.

Väinö-projektin luotain koostui mm. kertakäyttökamerasta, kysymyskortista ja piirustusvälineistä, joiden avulla ryhmä ikäihmisiä tallensi omaa arkeaan sekä mielipiteitään ja tunteitaan vanhenemisesta, unelmista ja hyvästä elämästä. Ryhmän jäseniä pyydettiin esimerkiksi valokuvaamaan epämukavin omistamansa huonekalu, ikuistamaan päivän paras hetki ja piirtämään kartta ihmissuhteistaan. Kerättyjen materiaalien myötä suunnittelutyöryhmän omia oletuksia saatiin täydennettyä tarinoilla ja henkilökuvauksilla, jotka osoittavat, miten erilaisia ihmiset sekä heidän elämänsä ja toiveensa ovatkaan.

FFORA ACCESSORIES / LUCY JONES & JOONAS KYÖSTILÄ

Yhdysvaltalaisen FFORAn tavoitteena on suunnitella ja valmistaa pyörätuoleihin asusteita ja lisävarusteita, jotka ovat sekä käytännöllisiä että kauniita. Yrityksen tuoteperheeseen kuuluu laukkuja, mukitelineitä ja kuppeja. Lisäosat voi kiinnittää lähes mihin tahansa pyörätuoliin erityisellä, telakkana toimivana kiinnikkeellä ilman, että ne ovat pyörien tiellä. Pyörätuolin käyttäjät ovat mukana tuotesuunnitteluprojekteissa, testaavat kymmeniä prototyyppejä ja antavat niistä palautetta.

FFORAn entinen pääsuunnittelija Joonas Kyöstilä on todennut pyörätuoliin sopivien tarvikkeiden muistuttavan usein ulkonäöltään hoitovälineitä, mikä on käyttäjistä epämiellyttävää. Muotia ja estetiikkaa tulisi olla tarjolla myös pyörätuolin käyttäjille, aivan kuten kaikille muillekin. Muotoilun kenttä ei kuitenkaan ole huomioinut liikuntarajoitteisten yhteisiä tai yksilöllisiä tarpeita ja toiveita, ja erilaisten kehojen tekemiseen näkyväksi vaaditaan edelleen paljon työtä. Itseilmaisuus muodin kautta kuuluu kaikille.

KORUT ROMANIKULTTUURISSA

Koruja käytetään paitsi kantajansa koristamiseen, myös erilaisien viestien välittämiseen. Niiden avulla on eri aikoina ilmaistu niin käyttäjän asemaa yhteiskunnassa, tiettyyn ryhmään kuulumista, kuin tämän yksilöllistä makua ja identiteettiä. Romaniväestön keskuudessa korujen erityinen asema on säilynyt vahvana nykypäivään saakka. Niiden runsaalle käytölle on ollut alunperin käytännölliset perusteet: aikoina, jolloin vähemmistöasema on tehnyt maan tai vakituisen asumuksen hankkimisen mahdottomaksi, kiertolaiselämässä omaisuus on kulkenut mukana korujen muodossa. Samoin kuin perinteisellä pukeutumisella, koruilla viestitään omasta identiteetistä yhteisön jäsenenä.

Romaniyhteisöissä korut periytyvät sukupolvelta toiselle, mutta samalla korukulttuuri on myös vahvasti uusiutuvaa. Koruja toteutetaan mittatilaustöinä käyttäjilleen, ja toisinaan perityt korut sulatetaan materiaaliksi uusille malleille. Näin perityn korun kantama tunnearvo siirtyy uuteen, käyttäjänsä näköiseen koruun. Korumallit perustuvat osin perinteisiin elementteihin, kuten kehärenkaiisiin, kiviupotuksiin ja puikkokoristeisiin, mutta niistä yhdistellään uusia, yksilöllisiä kokonaisuuksia, joita värittävät ajankohdalliset virtaukset.

OBSERVER/OBSERVED / IIRIS KAMARI

1960-luvun lopulla syntyneen unisex-pukeutumistrendin pyrkimyksenä oli luoda vaatteita, jotka sopisivat jokaiselle, sukupuoleen ja kehoon katsomatta. Yhdenmukaisella pukeutumisella tavoiteltiin tasa-arvoa: jos kaikki näyttäisivät samalta, kaikki olisivat yhdenvertaisia. Sitten ymmärrys sukupuolista on muuttunut. Kahden vastakkaisen, selkeästi toisistaan erotettavan sukupuolen sijaan sukupuoli nähdään nykyisin moninaisena joukkona ilmentymiä.

Nykymuodin kriittinen suuntaus lähestyykin sukupuolta toiseltaisesta näkökulmasta kuin unisex-ajattelu. Suunnittelijat eivät halua tuottaa tiettyyn sukupuoleen sidottua pukeutumista, mutta eivät myöskään yhdenmukaista, tasapäistäväää, kaikista sukupuoleen liittyvistä signaaleista karsittua unisex-pukeutumista. Nykysuunnittelussa painottuu moninaisuus ja vaatteiden mahdollisuudet ilmaista yksilöllisiä, joustavia ja muuntuvia sukupuoli-identiteettejä.

Iiris Kamarin mallisto Observer/Observed koostuu neljästä kymmenestä osasta, joiden päämateriaalit ovat käsinkudottu teko-turkis ja puuterinsävyinen nylontylli. Esillä olevassa asussa on viisi päällekkäin kerrostuvaa vaatekappaletta, jotka ovat käytettävissä joko yhtenä kokonaisuutena tai erikseen.

AREENA, REPRESENTAATIO JA KOMMENTTIRAITA

veistos

pahvi

kuva:

Paavo Lehtonen

Howard Smith

1982

Designmuseo

KETKÄ NÄKYVÄT

SUOMALAISESSA

MUOTOILUSSA?

Ihmishahmo on toistuva kuva-aihe muotoilutuotteissa ja esineissä. Tähän esillepanoon on koottu Designmuseon kokoelmasta esimerkkejä siitä, millaisia hahmoja suomalaisen muotoilun historiassa on esiintynyt. Kuka on nähty kuvaamisen arvoisena? Minkä näköisinä ja millaisissa rooleissa ihmisiä on kuvattu?

Osa esineistä on meidän ajastamme katsottuina huvittavia tai kummallisia, osa loukkaavia. Läsnä on stereotyyppisiä, rodullistamista ja eksotisointia. On kuitenkin tärkeää, että menneisyyden virheitä ei lakaista piiloon. Ne ovat esillä muistutuksena siitä, että tasa-arvon toteutuminen vaatii valta-asemien tunnistamista sekä ihmisten keskeistä kunnioitusta myös muotoilukentällä.

Zoo-sarjana tunnettu Arabian lasten astiasto tuli myyntiin vuonna 1951. Astioiden koristeena oli Anja Juurikkalan suunnittelema siirtokuva, joka kuvaa alkuperäiskansoja karikatyyreina stereotyyppisine asuineen ja piirteineen. Hahmojen rasistisuus ymmärrettiin jo aikanaan, eikä astiasto alkuperäisellä kuvituksella pysynyt tuotannossa pitkään. Koriste korvattiin eläinaiheella, kunnes valmistus lopetettiin kokonaan vuonna 1968.

Anja Juurikkala suunnitteli Arabialle lukuisia saamelaisaiheisia esineitä 1940- ja 1950-luvuilla. Juurikkala ei ole ainoa suomalainen muotoilija, joka on käyttänyt saamelaiskulttuuria lähtökohtana suunnittelutyössään. Saamelaisia symboleita on tuotetettu ja kaupallistettu ulkopuolisten toimesta jo vuosikymmeniä, ja toiminta jatkuu edelleen, vaikka sen ongelmallisuudesta ollaan tietoisempia. Stereotyyppien perustuva kuva esi-neellistää ja vahingoittaa. Se on vallankäyttöä, jossa vahvistetaan länsimaista maailmankuvaa ja omaa asemaa toiseuttamalla muita.

Viime vuosina laajaan tietoisuuteen noussut käsite 'miehinen katse' on peräisin 1970-luvun feministisestä elokuvateoriasta. Käsitteellä tarkoitetaan erityisesti taiteessa esiintyvää tapaa tyypistää naisen läsnäolo miesten seksuaalisen katseen kohteeksi. Michael Schilkinin muotokuvan nuoresta, afrikkalaisesta naisesta voi tulkita miehisen katseen kautta tehdyksi teokseksi. Lisäksi läsnä on rodullistamisen ulottuvuus, eli ihmisen oletettuun etnisyyteen perustuvat ennakkoluulot ja oletukset.

KENEN

KEHOLLE

MUOTOILLAAN?

Tuoli on yksi arkipäiväisimmistä esineistämme ja sen suunnittelu yksi muotoilijan perustehtävistä. Muotoiluprosessissa korostuu käyttömukavuuden ja ergonomian rooli. Ergonomian periaatteet ovat kauan perustuneet ajatukseen yleispätevästä mitoituksesta, jonka avulla voidaan suunnitella kaikille sopivia kalusteita ja tiloja. Todellisuudessa jokainen ihmiskeho on erilainen, eikä yhtä standardia ole. Kuinka huomioida koko ihmiskehojen kirjo?

Tämä tuolikokeelma toimii näyttelyn tapahtumaohjelman katsojana. Se koostuu erilaisiin käyttötarkoituksiin, tilanteisiin ja tiloihin sekä erilaisille kehoille suunnitelluista tuoleista. Mukana on muun muassa klassinen koulutuoli, seniorituoli, sekä maailman parhaaksi musiikinkuunteluistuimeksi valittu tuoli. Sopiiko jokin näistä sinun kehollesi?

KENEN

ÄÄNI

KUULUU?

Perinteisesti museoita on pidetty tutkitun tiedon ja asiantuntijuuden tyyssijoina. Museokuraattorit ovat olleet omien alojensa auktoriteetteja, joiden näkemyksiä ei ole kyseenalaistettu. Nykyisin ajatus siitä, että museot ja näyttelyt esittävät ehdottomia totuuksia maailmasta, tuntuu vanhentuneelta. Museot nähdään yhä useammin paikkoina, joissa kävijät itse tuottavat tietoa ja ymmärrystä, näkemänsä perusteella.

Kuratointityö nojaa kuitenkin edelleen yksilöiden näkemyksiin ja valintoihin. Tilassa kuunneltavan Kiia Beilinsonin ja Nimco Husseinin välisen keskustelun tarkoituksena on herättää ajatuksia siitä, kuinka monella eri tavalla näyttelyn teemoja voidaan lähestyä. Muotoilualan ammattilaiset Beilinson ja Hussein ovat molemmat omassa työssään käsitelleet yhdenvertaisuuden ja representaation kysymyksiä muotoilun kentällä.

Rautatientorin
metroasema

2022

kuva:
Paavo Lehtonen

KAIKEN KANSAN MUOTOILUA
DESIGN FÖR HELA FOLKET
DESIGN FOR EVERY BODY
8.4.-2.10.2022

NÄYTTELYN KURAATTORIT:
KAISU SAVOLA JA ANNA VIHMA

GRAAFINEN MUOTO:
JAAKKO SUOMALAINEN / KOBRA

VALOKUVAT:
MARICA ROSENGÅRD (MARIMEKKO MAINOSKUVA)
PAAVO LEHTONEN

NÄYTTELYARKKITEHTUURI:
HANNA ANONEN

WWW.DESIGNMUSEO.FI

